

JÁNOSSY DÁNIEL

AZ OBA ÚJ DÍJRENDSZERE*

Az Országos Betétbiztosítási Alap (OBA) számára fizetendő normál díjrendszer szerkezetét, a díjak mértékét alapvetően az OBA potenciális kártalanítási kötelezettsége (a védett betétek, illetve betétrészek állománya) és ezzel összefüggésben a szükséges likvid vagyon határozza meg. A cikk első részében a díjrendszer szóban forgó tényezőinek alakulásáról, majd a díjszerkezet és a díjkulcs 2002. évi változásáról, illetőleg a 2004-ig (a reménybeli uniós csatlakozásig) megfogalmazott díjpolitikáról esik szó. Az egyes tagintézetek díjkötelezettségeinek szelektív eltérítése a normál díjtól lefelé vagy fölfelé számottevően nem befolyásolja az OBA likvid vagyont; funkciója nem is ez, hanem pozitív vagy negatív jelzés az érintett tagintézeteknek. Előbb a díjtérítések indítékait és ez évtől érvényes módját tekinti át a szerző, végül a díjpolitika távlati, uniós csatlakozás utáni alternatíváit összegzi.

A DÍJRENDSZERT MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK ALAKULÁSA

A díjrendszert meghatározó legfontosabb tényezők az OBA kártalanítási kötelezettsége és a felhalmozott likvid vagyon, illetve a vagyon és a kötelezettség hányadosaként értelmezett fedezettségi mutató.

Az 1. táblázat százalékos megoszlásban mutatja a hitelintézeti megtakarításokon belül a biztosított, illetve garantált (együttesen: védett) állomány arányának változását 1993 (az OBA létrejöttének éve) és 2000 között. A betétbiztosítás bevezetése előtt a védettség mértéke – az állami garanciának köszönhetően – 33 százalék körül volt. Az OBA megalakulásával a biztosí-

tottság és garancia együttes aránya ugrászerűen megnőtt (44 százalékponttal), mert az állam által addig nem garantált betétek nagy része egy csapásra biztosítottá vált.

Nyolc év alatt a védett betétek részaránya – az OBA-biztosítottság térnyerésének és az állami garancia szabályozott „lemorzsolódásának” eredményeként – 77 százalékról 83 százalékra nőtt. Figyelemre méltó az, hogy bár az állami garancia részaránya az összes betéten belül alacsony (6 százalékos) szintre süllyedt, a takarékbetéteken belül még mindig számottevő (32 százalék) maradt. A takarékbetétek megközelítőleg egyharmada tehát nyolc év alatt – a kamatjövőírás hatását leszámítva – nem mozdult.

* A cikkhez nyújtott segítségért köszönet illeti dr. Ivanyos Jánosné, Kelemen László és Barczy Györgyöt, az OBA munkatársait.

1. táblázat

**A garantált és a biztosított megtakarítások arányának alakulása
1993–2000 között**

év végi adat, %-ban

Megnevezés	OBA által biztosított	Állam által garantált	Nem védett állomány	Védett állomány összesen
Összes megtakarítás védettség szerint	44 → 77	33 → 6	23 → 17	77 → 83
Kártalanítási, illetve garanciális kötelezettség aránya a biztosított/garantált összesen belül (OBA esetében 1 millió Ft-os összeghatár figyelembevételével)	66* → 35	100 → 100	–	–
Kártalanítási, illetve garanciális kötelezettség aránya a teljes OBA tagintézeti megtakarításon belül	29 → 27	33 → 6	38 → 67	62 → 33

* becsült adat

Lényegesen módosul a kép, ha figyelembe vesszük az egymillió forintos kártalanítási összeghatárt. Eszerint az 1993. évi induláskor az OBA által biztosított betétállományon belül mintegy kétharmadnyi volt a kártalanítási kötelezettség alá eső megtakarítások aránya. Ez 2000-re alig haladta meg az egyharmadot, ráadásul nem minden tagintézet él még az ügyfelenkénti betétösszevonásnak (ezzel a díjalap csökkentésének) a lehetőségével, ami – ha teljes körű volna – még kisebb védettségi rátát eredményezne. Az OBA-biztosítottság és ezen belül a kártalanítási kötelezettség arányát együtt te-

kintve a hitelintézeteknél elhelyezett betétek és egyéb megtakarítási formák tényleges védettsége nyolc év alatt enyhén csökkent (29 százalékról 27 százalékra). Ugyanakkor az állami garanciát is figyelembe véve az OBA megalakulása előtti védettségi ráta az Alap létrejöttével csaknem kétszeresére nőtt (62 százalék), majd fokozatosan visszasüllyedt az indulás előtti 33 százalékos szintre, amelyből 2000 végén 27 százalék volt az OBA kártalanítási kötelezettségének és 6 százalék az állami garanciának a részaránya. Valószínűsíthető, hogy az összesített védelmi szint 1993. évi ugrásszerű növekedése

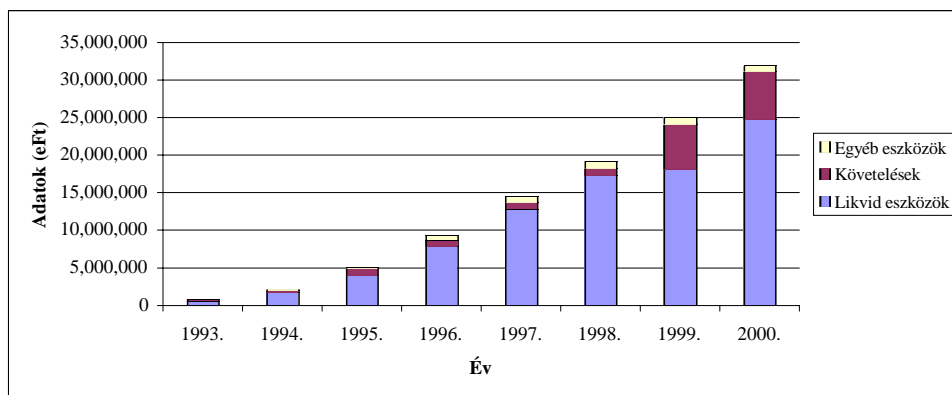
hozzájárult a megtakarítók biztonságérzetéhez, így elősegítette az állami garanciáról az OBA-biztosításra való zökkenőmentes átmenetet.

Az Országos Betétbiztosítási Alap 1993. március 1-jén jött létre, és néhány hónappal később, július 1-jén kezdte meg betétbiztosítási tevékenységét. 2001 tehát már a kilencedik pénzügyi év volt az

Alap életében. Az OBA állami feltőkésítés nélkül kezdte meg működését. Mérlegében akkor alap-, illetve saját tőkeként a hitelintézetek által befizetett csatlakozási díj jelent meg 6-700 millió forint értékben. 1993–2001 között folyamatosan növekedett a mérlegfőösszeg, 2001-ben – előzetes adatok alapján – megközelítette a 37 milliárd forintot.

1. ábra

Az OBA eszközállományának alakulása 1993–2000 között

A szóban forgó időszakban az Alap eszközeinek 92–98 százalékát forgóeszközök, ezen belül túlnyomó részt értékpapírok tették ki, hiszen a likvid pénzeszközöket állampapírokban köteles tartani. Míg 1993 végén az értékpapírok állománya könyv szerinti értéken az 500 millió forintot sem érte el, a 2001. évi mérlegben 30 milliárd forint körüli érték szerepel. Az értékpapír-állomány, illetve likvid vagyon növekedésében eleinte a díjbevételeknek volt döntő szerepe, ezt követően az értékpapírok hozama is egyre jelentősebbé vált. Az értékpapír-állomány, illetve likvid eszközök folyamatos gyarapodása az időszak

folyamán csak két esetben – kisebb mértékben 1998-ban, nagyobb mértékben 1999-ben – torpant meg, részben a Realbank válságkezelésének likvideszköz-szükséglete, részben a díjkulcsok 1999-es, átlagosan 40 százalékos csökkenése miatt.

1999-ben kiugró növekedést mutatott a követelések állománya. A követelések nagyrészt tagintézetekkel szemben álltak fenn, ugyanis ezen a mérlegsoron jelennek meg az Alapra a kártalanítási kifizetések következtében átszállt követelések. A Realbank betéteseinek kifizetése folytán előállt több mint 5 milliárd forint értékű ilyen követelés 2000 végéig nem – és

egyelőre azóta sem – térült meg a felszámolásban.

2001-ben az újabb, átlagosan ugyan-csak 40 százaléknyi díjkulcs-csökkentés

már nem okozott törést a likvid eszköz növekedésében, mert azt részben a díjalap növekedése, részben egyéb bevételek elmentételezték.

2. táblázat

A fedezettségi mutató alakulása 2000–2002 között

Megnevezés	2000. évi	2001. évi	2002. évi
OBA kártalanítási kötelezettség (Mrd Ft)	1585	1711	1940
OBA vagyon* (Mrd Ft)	19,3	25,5	31,0
Fedezettségi mutató (%)	1,22	1,49	1,60
Átlagos díjkulcs (ezrelék)**	1,06	0,60	0,58

* Az OBA - a tárgyévét megelőző év végén meglévő (tárgyévi nyitó) – értékpapírban megtestesülő likvid eszközeinek kamattal növelt piaci értéke.

** A 2000. évre vonatkozó adat – az OBA éves beszámolójától eltérően – nem tartalmazza a díjtérítések (emelt, illetve kedvezményes díjkulcsok) hatását.

A betétbiztosító intézmények vagyoni helyzetének, „feltöltöttségének” nemzetközileg szokásos mutatója a fedezettség, amely a tagintézeteknél lévő védett betétek, illetve betétrészek állományát (a potenciális kártalanítási kötelezettséget) a betétbiztosító likvid eszközeinek állományával veti össze (értelemszerűen azonos időpontban). Nemzetközi összehasonlításban az 1–1,5 százalékos sávba eső fedezettség már megfelelőnek mondható.

Az OBA 2001 elejére lényegében elérte ezt szintet és – előzetes, illetve becsült adatok alapján – a mutató az átlagos díjkulcs csökkenése ellenére tovább javul 2002 elejére.

DÍJKULCSOK ÉS DÍJSZERKEZET 2002-TŐL

Az OBA igazgatótanácsának múlt év szeptemberében hozott döntése értelmében a 2002-től alkalmazandó díjfizetési rendszer alapelvei a következők:

„A) Nagyobb összegű válságkezelés esetét nem számítva, csökkenő ütemű díjfizetéssel, de folytatódjon az alap feltöltése annak érdekében és olyan mértékben, hogy az EU-csatlakozásra az OBA pénzügyileg felkészült legyen.

B) Az Igazgatótanács felkéri az ügyvezetést arra, hogy a következők figyelembe vételével dolgozza ki és terjessze az Igazgatótanács elé a 2002-től érvényes Díjfizetési Szabályzatot (...):

- a normál díjkulcs szerkezetének kialakításánál a jelenlegi kártalanítási összeghatár (1 millió forint) mellett az EU csatlakozás utáni (6 millió forintig terjedő) védett állomány legyen meghatározó;
- normálnál alacsonyabb díjkulcs (díjkedvezmény) bármely kockázatközösség számára legyen hozzáférhető az előterjesztésben meghatározott előre meghirdetett normatív feltételek teljesülése esetén;

- *a normálnál magasabb (emelt) díjat – a normál díj mindenkor mértékétől vagy az esetleges kockázat-közösségi tagságtól függetlenül – egyedi kockázat megítélés alapján alkalmazza az OBA.*
- C) *Az Igazgatótanács megtárgyalta és elfogadta a továbblépés előterjesztett lehetőségeit, mint az Európai Unióhoz való csatlakozás utáni időszak díjpolitikai alternatíváját. (...)*”

A számítások azt mutatták, hogy a 2001. évihez képest változatlan, esetleg enyhén csökkenő átlagos díjkulccsal is elérhető, hogy az OBA 2004-re pénzügyileg felkészült legyen az uniós csatlakozásra, ami a kártalanítási összeghatár 1 millió forintról 6 millió forintra emelkedésével jár majd. A felkészültség követelményének teljesítése abban áll, hogy a fedezettségi mutató az összeghatár megemelkedése nyomán sem süllyed 1 százalék alá.

Az előbbiek alapján a 2002-től életbe lépő díjpolitikára kidolgozott változatok közös peremfeltétele volt a 2001. évi 0,6 ezrelékes (vagy azt megközelítő) átlagos díjkulcs. A díjalap, illetve díjszerkezet kialakításakor fontos szempont volt az, hogy az uniós csatlakozás után védetté váló – 6 millió forintig terjedő – állomány megfelelő szerepet kapjon a díjterhek elosztásában. A jogszabály alapján a díjalap meghatározásánál a biztosított betétállomány teljes összegét kell figyelembe venni, ide értve az összeghatáron felüli betétrészeket is. Mindemellett az OBA kezdetől fogva törekedett arra, hogy a díjszerkezete egyre pontosabban tükrözze a potenciális kártalanítási kötelezettségét az érvényes összeghatár és a tagintézetek betétszerkezete alapján Ennek megfelelően a 2001-re vonatkozó díjszabályzat a betéteket nagyságuk szerint négy osztályba sorolta, és a nagyobb összegű betétosztályokban kisebb díjkulcsot alkalmazott:

3. táblázat

A 2001-ben érvényes díjkulcsok

(ezrelékben)

1 millió forintig terjedő betétek értékösszege után	1 millió 1 forinttól 2 millió forintig terjedő betétek értékösszege után	2 millió 1 forinttól 4 millió forintig terjedő betétek értékösszege után	4 millió forintnál nagyobb betétek értékösszege után
1,2	0,9	0,6	0,3

A 3. táblázatban összefoglalt induló helyzetből két irányban kellett előrelépni 2002-től. Az új díjszerkezetnek egyrészt tükröznie kell azt, hogy az uniós csatlakozás után nem 2 vagy 4 millió, hanem 6

millió forint lesz a kártalanítás összeghatára. Ugyanezen időponttól életbe lép az a szabály is, hogy a kártalanítás mértéke csak egymillió forintig 100 százalék, azon felül 90 százalék. Másrészt, immár a jö-

vendő 6 millió forintos összeghatárra tekintettel, indokolt, hogy az OBA-díj egyre inkább csak a kártalanítási összeghatárt el nem érő betéteket (betétrészeket) érintse. (Egyszerűség kedvéért erre a követelményre a továbbiakban mint a díjszerkezet „igazságosságának” követelményére hivatkozunk. További egyszerűsítés, hogy

itt és a továbbiakban **betétet** említünk és nem – a jogszabály szerint pontosabb – ügyfélre összevont betétkövetelést.)

A díjszerkezetre vonatkozó kettős követelmény alapján két szélsőséges változat között kellett megtalálni a célszerű közenső változatot 2002-re, és előíranyozni egy kívánatos pályát 2003–2004-re.

4. táblázat

„Konzervatív” díjszerkezet 2002-re

Betétnagyság (Ft)	Díjkulcsok (ezrelékben) 2001. évben	Betétnagyság (Ft)	Díjkulcsok (ezrelékben) 2002. évre
1 millió Ft alatt	1,20	1 millió Ft alatt	1,20
1 és 2 millió Ft között	0,90	1 és 6 millió Ft között	0,65
2 és 4 millió Ft között	0,60		
4 millió Ft fölött	0,30	6 millió Ft felett	0,30
Átlagos díjkulcs	0,60	Átlagos díjkulcs	0,57

5. táblázat

„Radikális” díjszerkezet 2002-re

Betétsztyály	Betétnagyság (Ft)	Díjkulcsok (ezrelékben)
I. betétsztyály	1 millió Ft alatti betétek és betétrészek után	1,10
II. betétsztyály	1 és 6,6 millió Ft közötti betétrészek után	1,00
III. betétsztyály	6,6 millió Ft feletti betétrészek után	0,00
Összesen:	Átlagos díjkulcs	0,58

Ebben a változatban betétsztyályonként lényegében a 2001. évi díjkulcsokkal számoltunk a 2002. évre is, tehát a díjte-

her tagintézetek közötti megoszlása – legalábbis a díjkulcs-szerkezet miatt – nem változik. 2002-re a középső díjosztályban

a 2001. évi díjszerkezet alapján kiszámított átlagos díjkulccsal kalkuláltunk. E szerint a változat szerint nem történne előrelépés az „igazságosabb” díjszerkezet felé.

Ez a változat következetesen „leképezi” az uniós csatlakozással életbe lépő OBA-kártalanítási szabályokat, mintegy megelőlegezve a 10 százalékos betétesi „önrészt” is. A csatlakozáskor életbe lépő szabályok szerint kerekítve személyen-

ként legfeljebb 6,6 millió Ft összegű – díjalapot képező – betét(rész) után fizethető majd legfeljebb 6 millió forint összegű kártalanítás ($5,6 \times 0,9 + 1 = 6$ millió forint). Mivel az átlagos díjkulcs adott, a díjkulcsok radikális átrendeződése egyik évről a másikra túlzott mértékű teherújraelosztást okozna az egyes tagintézetek között aszerint, hogy mekkora náluk az 1 és 6,6 millió Ft közé eső, illetve a 6,6 millió forint feletti betétek súlya.

6. táblázat

Az elfogadott díjszerkezet 2002-re

Betétosztály	Betétnagyság (Ft)	Díjkulcsok (ezrelékben) 2002. évre
I. betétosztály	1 millió Ft alatt	1,20
II. betétosztály	1 és 6 millió Ft között	0,90
III. betétosztály	6,6 millió Ft felett	0,20
Összesen:	Átlagos díjkulcs	0,58

Az elfogadott és január elsejétől hatályos díjszerkezet a konzervatív és radikális változat közötti középutat jelenti: az említett értelmezésben „igazságosabb”, ugyanakkor elviselhető mértékű a 2001-hez viszonyított díjteher újraelosztó hatása. A 2002-ben megvalósítotthoz hasonló kis lépésekkel – továbbra is elviselhető ütemű újraelosztó hatással – 2004-re megközelíthető a most túl radikálisnak tartott változat. Megjegyzendő, hogy a díjkulcs jogszabályban rögzített felső határa 2 ezrelék, amelynek tehát még a legmagasabb díjkulcs is csak a 60 százalékát használja ki.

DÍJELTÉRÍTÉSEK

A díjeltérítések közül a díjkedvezményt 2001-ig az OBA az általa megadott feltételeket vállaló, megfelelő vagyoni helyzetű intézményvédelmi alappal való megállapodás keretében alkalmazta és a normál díj százalékában határozta meg.

A díjkedvezményre ezentúl is kizárólag a „duplán védett” tagintézetek (mint például jelenleg az Országos Takarékszövetkezeti Intézményvédelmi Alap tagjai) esetében lesz lehetőség, de a 2002. évtől kezdve valamennyi jelenleg már működő, vagy a jövőben esetleg megalakuló ön-

kéntes betétbiztosítási, illetve intézményvédelmi szervezet tagjainak jár, amennyiben egyrészt a működésüket, szabályzataikat a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete is jóváhagyja, másrészt ha következő feltételeknek is megfelelnek.

- A díjkezdvezményt az intézményvédelmi, illetve önkéntes betétbiztosítói szervezetnek kell kérnie a tagintézetek részére.
- A szervezet alapszabálya rögzíti az intézmény szükség esetére vonatkozó mentési kötelezettségvállalását, beleértve azt is, hogy az alapszabály ezen pontját a szervezet a díjkezdvezmény megadásának időpontjától számítva a tárgyév végéig nem változtatja meg, továbbá e két időpont között – az Alap előzetes tájékoztatása nélkül – tagot nem zár ki.
- Az intézményvédelmi szervezet biztonszági alapjának feltöltöttsége érje el a kockázattal súlyozott tagintézeti mérlegfőösszeg 2 százalékát, vagy az intézményvédelmi szervezetbe tömörült tagintézeteknél levő OBA-kártalanítási kötelezettség 1,5 százalékát.
- A szervezet a tagjainak az Alappal szemben esetleg mégis keletkező tartozásaiért szükség esetén – legalább az adott kedvezménnyel arányos mértékben – helytáll.
- A felsorolt feltételeket a szervezet – a kedvezmény iránti kérelemhez csatolva – írásban vállalja.

E feltételek teljesülése esetén az OBA az illető szervezetet a normál díj vonatkozásában egy kockázati alannak tekinti, és a tagjai számára egységesen, egyéb feltételek kikötése nélkül 2002-től 50 száza-

lékos díjkezdvezményt ad a normál díjból.

A díjeltérítés másik formája, az emelt (növelt) díj szempontjából a kockázati alany (az egyéb védelmi szervezetben való esetleges tagságtól függetlenül) maga a tagintézet.

Az emelt (növelt) díj alapja a jövőben csak az OBA kártalanítási kötelezettségének megfelelő díjalap-rész (2002-től tehát csak az egymillió, az uniós csatlakozástól kezdve pedig a 6 millió forintig terjedő betétek és betétrészek összege), mértéke pedig – a normál díj mindenkori szintjétől függetlenül és azon felül – maximum egy ezrelék.

A normál díjon felül fizetendő emelt díj az összehatár feletti betétrészek nélkül számított díjalap 0,5 ezreléke, ha díjbevallást megelőző év végén a tagintézet tőke megfelelési mutatója 6–7,99 százalék között van; egy ezrelék, amennyiben a tőkemegefelelési mutató 6 százaléknál kisebb, vagy ha a tagintézet saját tőkéje a Hpt. 71. § (1) bekezdés alapján nem éri el jegyzett tőkéje összegét, illetve egyéb, a PSZÁF által jelzett kockázat esetében.

DÍJPOLITIKA A TÁVOLABBI JÖVŐBEN

Az OBA pénzügyi, vagyoni helyzetének alakulását, valamint a bankrendszer stabilizálódását figyelembe véve nem irreális feltételezés az, hogy valamikor az uniós csatlakozást követően az OBA lényegében pénzügyileg feltöltötnnek lesz tekinthető és a jelenlegihez képest kisebb mértékű díjbevétele is elegendő lesz számára. A díjfizetés szüneteltetése két elvi okból nem lenne célszerű. Nem volna igazságos

az, ha egy új tagintézet – a csatlakozási díjat nem számítva – ingyen jutna a versenytársai által korábban felhalmozott alap terhére nyújtott biztosítási szolgáltatáshoz. Ugyanez vonatkozik a betétállományát növelő régi tagintézetekre is. Indokolt tehát a betétállományok növekménye után a távolabbi jövőben is díjat fizettetni. Nem lenne igazságos az sem, ha a tagintézetek a távolabbi jövőben a koc-

kázatosságuktól függetlenül nem fizetnének OBA-díjat. Az emelt díj mai rendszerre nagyon korlátozottan képes tükrözni az egyes tagintézetek biztosítási kockázatát, érdemes tehát megvizsgálni egy többtényezős, kockázat szerint normatívan differenciált díjfizetési rendszer lehetőségét.

Jelenlegi tudásunk alapján a fenti megfontolások alapján vázolható fel a távolabbi jövő díjpolitikai alternatívája.